

VÄSTERNORRLANDS MUSEUM

Arkeologisk utredning 2021 inför utvidgning av
grus- och bergtäkt på Fagermyrberget i Selsvik



L2021:8119, L1937:7575 (Raä 983), L1937:7574
(Raä 982), L1937:7577 (Raä 984)

Fastighet: Selsvik 1:2. Socken: Byske.
Kommun: Skellefteå. Landskap: Västerbotten.

Rapportnummer 2022:5
Maria Lindeberg

Bild framsida: vy från toppen på Fagermyrberget

Västernorrlands museum
Murbergsvägen 31
871 50 Härnösand
www.vnmuseum.se

Arkeologisk utredning 2021 inför planerad utvidgning av grus- och bergtäkt på Fagermyrberget i Selsvik. Västernorrlands museum, rapport nr 2022:5

© Västernorrlands museum, Maria Lindeberg
Härnösand 2022
Foto: Västernorrlands museum
Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY

ISSN 2000–0111

Innehåll

Sammanfattning.....	3
Inledning	4
Syfte	4
Metod	4
Områdesbeskrivning och fornlämningsbild	5
Beskrivning av fornlämningarna i kulturmiljöregistret.....	6
Redovisning av arbetet.....	7
Resultat, utvärdering och rekommendation.....	14
Tekniska och administrativa uppgifter	15
Arkivhandlingar	15
Referenser	15
Bilaga 1. Fotolista och kontaktkarta.....	16

Sammanfattning

Västernorrlands museum genomförde i september 2021 en arkeologisk utredning inför planerad utvidgning av grus- och bergtäkten på Fagermyrberget, Selsvik.

Vid utredningen påträffades inga tidigare okända *fornlämningar* inom undersökningsområdet. Men i områdets SÖ del hittades en stenkonstruktion lagd på korsat (murket) trävirke över en skreva i berget, anläggningen tolkas som förvaringsanläggning och registreras som *övrig kulturhistorisk lämning*. Den får lämningsnummer L2021:8119.

De tidigare kända fornlämningarna bestående av tre boplatsgropar i klapper och en stensättning med frågetecken mättes in med RTK och fotograferades. Stensättningen kvarstår som möjlig fornlämning då det inte går att avgöra utan undersökning.

Inledning

Västernorrlands museum har utfört en arkeologisk utredning inom fastigheten Selsvik 1:2, Byske sn, Skellefteå (Länsstyrelsens beslut 431-5687-2021). Anledningen till utredningen var att NCC planerar att utvidga befintlig grus- och bergtäkt i Selsvik.

Inom utredningsområdet (UO) finns tidigare kända lämningar: Raä 983 (L1937:7575) boplatsoområde bestående av två gropar i klapper, Raä 982 (L1937:7574) boplatsgrop i klapper, samt Raä 984 (L1937:7577) som består av en möjlig stensättning. Ca 300 m SÖ om UO finns ett röse och en stensättning: Byske Raä 1:1 (L1939:9435) och 1:2 (L1939:9506), belägna ca 35 m ö h.

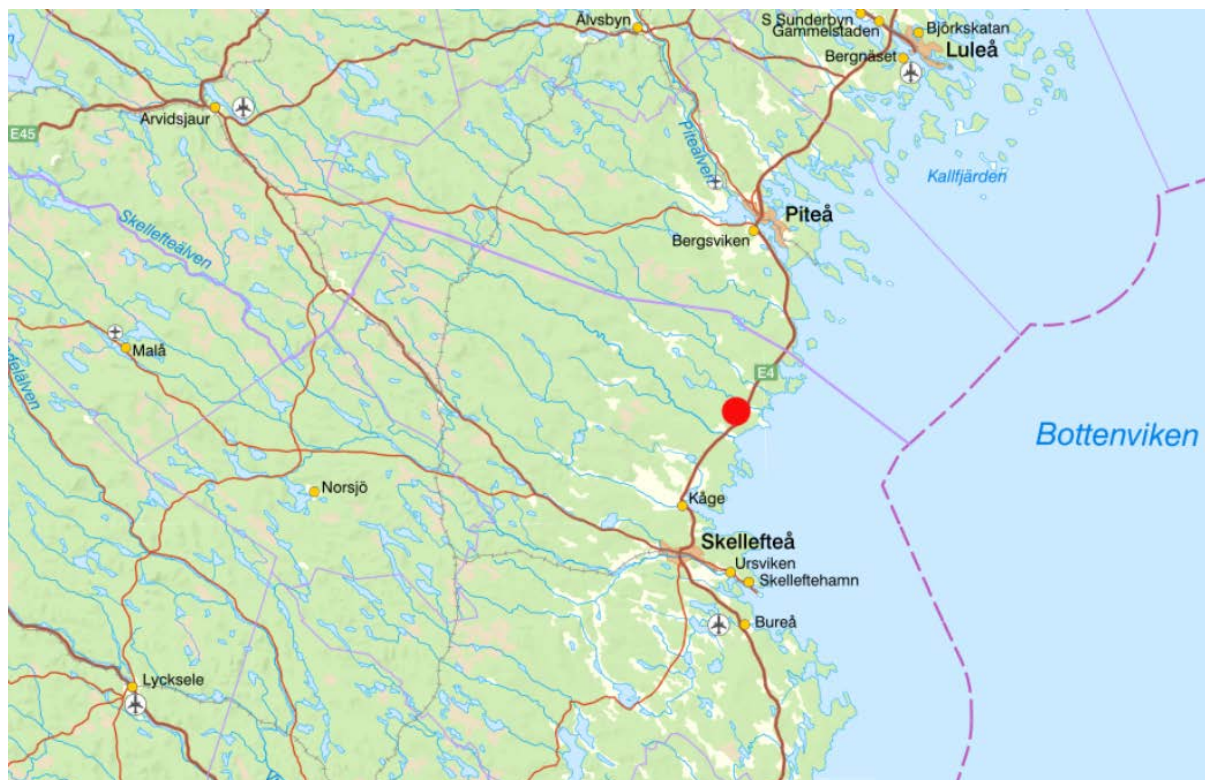


Fig. 1. Översiktskarta, utredningsområdet markerat med röd punkt (kartunderlag fornsök).

Syfte

Syftet med utredningen var att undersöka om tidigare okända forn- och kulturlämningar fanns inom utredningsområdet och i så fall beskriva och preliminärt avgränsa dessa.

Metod

Inför fältarbetet studerades befintligt kartmaterial (ekonomiska kartan, Lantmäteriets historiska kartor, jordartskartor, höjddata), samt tidigare gjorda arkeologiska undersökningar i närområdet.

Fältarbetet bestod av okulär besiktning av området, med inventering samt grävning av provgropar med spade. Öppna kanter i grustaget kontrollerades. Befintliga lämningar mättes in med RTK-GPS och fotograferades.

Områdesbeskrivning och fornlämningsbild

Utredningsområdet (UO) är beläget ca 45–65 m ö h, runt den befintliga tåkten på Fagermyrberget, utom i söder där en väg går mellan Fagermyran och tåkten/berget. Stora delar består av berg i dagen och klippor. I V delen av UO söder om vägen är sankt och myr. I NV delen av UO finns ett sandigt parti med planare ytor i V och som sedan mot Ö övergår till grusigare och stenig jordart. Där finns också ett mindre myrhål med öppet vatten. Längre mot Ö-NÖ-SÖ vidtar block, klapper och öppet berg. Växtligheten består huvudsakligen av gles tallskog med inslag av gran och lövträd.

Inom utredningsområdet fanns sedan tidigare de kända lämningarna Byske Raä 983 (L1937:7575) boplatssområde bestående av två gropar i klapper, Raä 982 (L1937:7574) boplatsgrop i klapper, samt Raä 984 (L1937:7577) som består av en möjlig stensättning.

Närmsta kända fornlämning återfinns ca 300 m SÖ om UO och består av ett röse och en stensättning, Byske Raä 1:1 (L1939:9435) och 1:2 (L1939:9506), belägna ca 35 m ö h. På lite längre avstånd, 2–3 km, finns 4 härdar, 1 viste, stensättningar, rösen, 1 boplatsgrop, 1 kokgrop, 1 bytomt.

Inför att tåkten skulle tas i bruk gjordes 1993 en arkeologisk utredning av Skellefteå museum. Vid det tillfället besiktigades de befintliga lämningarna men inga andra lämningar noterades (Sundqvist, 1993).

Stensättningar är den vanligaste förhistoriska gravformen och har en flack eller svagt välvd profil. En stensättning kan antingen vara uppbyggd av stenar utan större inblandning av jord och sand eller vara till större delen uppbyggd av jord och sand. Ibland består den synliga delen endast av en kantkedja (ofylld). Stensättningar är vanligast under järnålder, men finns även från yngre bronsålder.

Enligt Riksantikvarieämbetets definition hör gropar i klapper till kategorin boplatsgrop. Dessa beskrivs som *"Nedgrävning i marken. Det uppgrävda materialet återfinns vanligen som en vall kring gropen. Boplatsgropar skiljs från kokgropar genom att de saknar skärvstenspackning i eller under bottenplanet"*.

Gropar i klapper är en svårtolkad fornlämningstyp, förutsättningarna för bevarande av organiskt material är inte de bästa och få eller inga fynd brukar påträffas vid undersökning. Det gör att de är svåra att datera. Landhöjningskurvor och lavkronologi har använts för åldersbestämning, men båda har sina felkällor. De flesta gropar i klapper återfinns längs Norrlandskusten och groparna tycks ha en koppling till yttersta kustlinjen. Förrådsgropar är den vanligaste tolkningen, men även samband med säljakt, matberedning och framställning av tran/sillolja har diskuterats. 2014–15 undersökte Norrbottens museum sju gropar i klapper på Öberget söder om Luleå, med goda resultat från lipidanalyser. En tolkning av analysresultatet är fågeljakt på hösten och att groparna kan ha varit näverklädda eller att det som förvarats i groparna varit inlindat i näver och eventuellt också rökt.

Förvaringsanläggningar beskrivs enligt Riksantikvarieämbetets lämningstyplista som en *"Anordning från främst historisk tid med förvaringsfunktion. Förekommer företrädesvis i det samiska området. Avser förvaring av livsmedel, redskap med mera och innefattar källargropar i anslutning till visten, utrymmen mellan stenar och under block, upphängningsanordningar, njallor (stolphål för), stensatta gropar, gropar med täckhällar eller kantställda hällar i väggarna"*.



Fig. 2. Karta från SGU med ungefärlig strandlinje för ca 4000 år sedan. Utredningsområdet markerat med röd punkt, då på NÖ sidan av en udde i havet. Om lämningarna anlades då eller senare är osagt, dock är det tidigast möjliga datering.

Beskrivning av fornlämningarna i kulturmiljöregistret

Fornlämning L1937:7574, Byske Raä 982

Boplatsgrop i klapper med oval öppning, 3,0x2, 5 m och ca 0,3 m dj. Botten är skålformad. Upplockad sten bildar en låg men tydlig vall kring gropen.

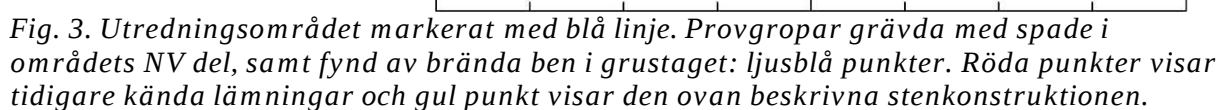
Fornlämning L1937:7575, Byske Raä 983

Boplatsområde. Bestående av 2 boplatsgropar i klapper. Den S boplatsgropen är 2x1,5m st och 0,6 m dj. Har en oval öppning och är trattformad. Runt öppningen är en lagd vall. Ca 3 m N-om första gropen är en ytterligare boplatsgrop, 1,5x1m st och 0,5 m dj. En vinkelrätt fast hälla utgör en del av gropens form. Fyllningen är lagd på hällen och delvis på klapper.

Fornlämning L1937:7577, Byske Raä 984

Stensättning (?). Rund låg tydlig vall, ca 3,0 m i diameter, höjd 0,15–0,30 m. Fördjupning i lämningens mitt. Kan vara av senare datum.

Utredningsområdet inventerades 15 september 2021. Jordsond och spade användes för att se jordart samt gräva provgropar. Även öppna kanter i grustaget kontrollerades. De sedan tidigare kända lämningarna mättes in och fotograferades. Beskrivningarna i Fornsök stämde bra men har uppdaterats med nya inmätningar.



7



Fig. 4. L1937:7577, ev. stensättning i mitten av bilden. Foto mot N.



Fig. 5. Översikt, L1937:7577, till höger i bild. Foto mot N-NV.



Fig. 6. L1937:7574, boplatsgrop. Foto mot SV.



Fig. 7. L1937:7575, två boplatsgropar i klapper. Den större gropen är närmast i bild. Foto mot N.

I områdets N-NV del intill myrkanten och på båda sidor om skogsvägen som fortsätter från grustaget norrut mot Sör-Fagermyran, fanns en fin, sandig yta som bedömdes som ett möjligt boplatsläge. Där grävdes ett 15-tal provgropar med spade, dock utan spår av förhistoriska aktiviteter. Däremot hittades två små brända ben och ett eventuellt kvartsavslag i en

hopskottad hög i västra delen av grustaget. Varifrån de benen kommer är omöjligt att veta, men det är en indikation på att det kan ha funnits en boplats, även om inga fynd eller lämningar påträffades inom utredningsområdet.



Fig. 8. Plan yta med fin sand i NV delen av UO. Ett antal provgropar grävdes, men inga spår av förhistorisk karaktär hittades. Foto mot Ö.



Fig. 9. Norr om grustaget, öster om det sandiga partiet innan blockigare mark tar vid. Till vänster om bilden finns ett myrhål med öppet vatten och till höger om bilden är grustaget. Provgropar visade på stenig mark. Foto mot Ö.



Fig. 10. S delen av UO. Foto mot N-NÖ.

På berget längst i SÖ delen av UO påträffades en stenkonstruktion (se fig. 3, 12–13). Anläggningen ligger på hållmark med inslag av klapper. Stenarna var överväxta med lav och såg ut att ha legat länge, men var lagda på glest korsat, murknat trävirke över en liten skreva i berget. Att trä fanns kvar under stenarna innebär att de inte kan ha en alltför hög ålder. Så gott det gick, kikades det in under stenar och trä men inga ben eller annat kunde ses i håligheten under. För att se om något ligger under skulle man behöva plocka undan stenar och trä. Anläggningen mättes in och dokumenterades med foto.

Stenformationen registreras som övrig kulturhistorisk lämning och förvaringsanläggning och får lämningsnummer L2021:8119, men fullständig tolkning är egentligen oklar. Förvaringsanläggningar är vanligast inom samiska kontexter.



Fig. 11. Ca 1,7–2 km N-NÖ om utredningsområdet och L2021:8119 finns registrerat ett viste (L1939:8794) vid Småmyran och härdar (L1939:9440, L1939:8779, L1939:9800, L1939:9747) vid Vitsjön, med uppgift om att samer ska ha vistats på platsen. Karta från Fornsök.

Beskrivning L2021:8119

Förvaringsanläggning. Stenkonstruktion, oval, 1x0,7 m (NNV-SSÖ) bestående av ett tiotal stenar 0,1–0,3 m stora, lagda på murknat trä över en spricka i berget. Träet består av en synlig längsgående stock 0,3 m tj samt minst 4 tvärgående av klenare virke.



Fig. 12. Stenkonstruktion L2021:8119 i områdets SÖ del. Stenarna är lagda på (murket) trävirke över en mindre spricka i berget. Anläggningen registrerades som förvaringsanläggning och övrig kulturhistorisk lämning i Fornreg. Foto mot NÖ.



Fig. 13. Stenkonstruktion L2021:8119 i områdets SÖ del. Foto mot NV.

Resultat, utvärdering och rekommendation

Vid utredningen påträffades inga tidigare okända *fornlämningar* inom undersökningsområdet. Men i områdets SÖ del hittades en stenkonstruktion lagd på korsat (murket) trävirke över en skreva i berget, anläggningen tolkas som förvaringsanläggning och får lämningsnummer L2021:8119. Anläggningen som sådan uppfyller rekvisiten *från forna tider, varaktigt övergiven och äldre tiders bruk*, men är sannolikt *yngre än 1850* och registreras därför som *övrig kulturhistorisk lämning*. Även om kulturhistoriska lämningar inte omfattas av samma skydd som fornlämningar, skulle en undersökning kunna ge värdefull kunskap om förvaringsanläggningar och användningen av dessa. Vid en exploatering föreslår Västernorrlands museum en grundligare dokumentation av L2021:8119.

Den sedan tidigare registrerade eventuella stensättningen Byske Raä 984 (L1937:7577) mättes in och fotograferades. Anläggningen är inte helt tydlig som stensättning, men går heller inte att avfärda utan grundligare undersökning och kvarstår som möjlig fornlämning. Vid en exploatering rekommenderas därför undersökning i samband med undersökning av groparna i klapper Raä 983 (L1937:7575) och Raä 982 (L1937:7574).



Fig. 14. Klapper och berg i N-NÖ delen av UO. Foto mot S-SV.

Tekniska och administrativa uppgifter

Uppdragsnummer i fornreg: 202 100 953, arkeologisk utredning

Länsstyrelsens dnr: 431-5687-2021

Länsmuseets dnr: 2021/124

Län: Västerbotten

Landskap: Västerbotten

Kommun: Skellefteå

Socken: Byske

Fastighet: Selsvik 1:2

Berörda lämningar: L2021:8119, L1937:7577, L1937:7575, L1937:7574

Kartblad: 23L36 Byske östra

Belägenhet i Sweref 99 TM (mittpunkt): N7221041, E795133

Höjd över havet: 45–55 m ö h

Undersökningstid: 15 september 2021

Personal: Maria Lindeberg, Västernorrlands museum och Bo Ulfhjelms, Sweco

Rapportsammanställning: Maria Lindeberg

Dokumentationsmaterial, fotografier mm. förvaras på Västernorrlands museum.

Arkivhandlingar

Ärendet kommer att förvaras i Västernorrlands museums arkiv.

Referenser

Hägerman, Britt-Marie. 2011. *Arkeologisk undersökning av gropar i klapper Raä 116 i Ulvvik, Nordingrå socken*. Murberget Läns museet Västernorrland, rapportnummer 2011:17.

Palmbo, Frida. 2017. Öberget - Nya rön om boplatzgropar i klapper. I: *Arkeologi i Norr* 16, s.1–23. Institutionen för idé och samhällsstudier, Umeå universitet.

Sundqvist, Lennart. 1993. *Rapport över särskild ark. utredning inför planerad täkt, Selsvik 1:2 Skellefteå kommun*. Skellefteå museum, dnr 544/92.

Bilaga 1. Fotolista och kontaktkarta

Foto nr	Beskrivning
1	Byske Raä 982, fornlämning L1937:7574
2	Fyndplats brända ben i grustaget
3	Fyndplats brända ben i grustaget
4	Öppna tätkanter kollas
5	L2021:8119, förvaringsanläggning
6	L2021:8119, förvaringsanläggning
7	L2021:8119, förvaringsanläggning
8	Tätkant
9	Omr. N om tälten. Stenig mark
10	NV del av UO/norr om tälten, fin yta
11	NV del av UO/norr om tälten, fin yta
12	NV del av UO/norr om tälten, fin yta
13	Svag försänkning i klapperfältet mellan Raä 982 och 983. Foto mot V-SV
14	Byske Raä 984, fornlämning L1937:7577
15	Byske Raä 984, fornlämning L1937:7577, översikt från S
16	Byske Raä 984, fornlämning L1937:7577
17	N-NÖ om Raä 984
18	Berg och klappersten Ö delen av området
19	NÖ delen av UO. Foto mot S-SV
20	Klapper och berg i NÖ delen av UO. Foto mot S-SV
21	Lav
22	Stenar
23	Stenar
24	Toppen på Fagermyrberget, Ö om tälten
25	Stubbar, S delen av UO
26	Stubbar, S delen av UO
27	S-SÖ delen av UO
28	Tälten från SÖ
29	Tälten från SÖ
30	Tälten från SÖ
31	Tälten från SÖ, panorama
32	Tjärstubbe SÖ delen
33	Fallgrop
34	Byske Raä 983, fornlämning L1937:7575
35	Byske Raä 983, fornlämning L1937:7575
36	Byske Raä 983, fornlämning L1937:7575
37 - 41	Översiktsbilder terräng
42 - 46	L2021:8119, förvaringsanläggning
47	Omgivningen vid L2021:8119, foto mot V-NV
48 - 49	Tätkanter och material i V-N delen av UO
50 - 52	N om tälten, foto från vägen. 50-51 mot Ö, 52 mot V



1. Byske Raä 982.jpg 2. Selsvik_fynplats_ben.jpg 3. Selsvik_fynplats_ben2.jpg 4. Selsvik_koll av Täcktkan... 5. Selsvik L20218119.jpg



6. Selsvik L20218119.jpg 7. Selsvik L20218119.jpg 8. Selsvik_täcktkant.jpg 9. stenig mark, N om täk... 10. fin yta NV del omr.JPG



11. fin yta NV del omr.JPG 12. fin yta NV del omr.JPG 13. Svag försänkning m... 14. Byske 984.JPG 15. Byske 984 översikt f...



16. Byske 984.JPG 17. N_NÖ.JPG 18. N_NÖ.JPG 19. NÖ.JPG 20. NÖ.JPG



21. Fin lav.JPG



22. flat sten.JPG



23..JPG



24. Toppen.JPG



25. fina stubbar.JPG



26. S_SÖ del omr.JPG 27. S-SÖ.JPG 28. Täckten fr SÖ.JPG 29. Täckten fr SÖ.JPG 30. Täckten fr SÖ.JPG



31. tåkten panorama.JPG



32. en av många tjärstu...



33. fallgrop.JPG



34. Byske 983.JPG



35. Byske 983.JPG



36. Byske 983.JPG



37.JPG



38.JPG



39.JPG



40.JPG



41.JPG



42.JPG



43.JPG



44.JPG



45.JPG



46.JPG



47.JPG



48.JPG



49.JPG



50.JPG



51.JPG



52..JPG